

76 11 23

Willem van Oranje aan Marnix [Brussel]

23 november 1576

Van 15 september tot begin november lijkt de correspondentie van Marnix stil gevallen te zijn. Ongetwijfeld houdt deze leemte verband met de drukke diplomatieke activiteiten die hij in de loop van de maand oktober ontplooidde en die verband hielden met de Pacificatie van Gent.

De Raad van State had in de tweede helft van september de Staten-Generaal te Brussel samengeroepen. In oktober waren haast alle deputaties aanwezig. Jacques de Bossu, heer van Haussy, die reeds op 22 september als gezant van de Staten van Vlaanderen contact had opgenomen met Oranje, werd op 29 september door de Staten-Generaal gevraagd zich opnieuw bij

de Prins te begeven en verdere schikkingen te treffen voor de vredesonderhandelingen. Intussen had Oranje aan de Staten van Holland om een delegatie gevraagd die hij zou aanvullen met gedeputeerden uit Zeeland om te onderhandelen met de vertegenwoordigers van de Staten-Generaal. De keuze voor de ontmoetingsplaats viel uiteindelijk op Gent. Oranje delegeerde vier leden uit Holland, waaronder Adriaan Van der Mijle, vier uit Zeeland, waaronder Arend Van Dorp en voegde hieraan Marnix toe. Op 17 oktober vertrokken zij uit Middelburg en kwamen 's anderendaags per schip te Gent aan. De afgevaardigden van de Staten-Generaal waren reeds aanwezig. Van 19 tot 27 oktober werd er dagelijks vergaderd en op 28 oktober werd het bereikte akkoord ondertekend. De Pacificatie behelsde o.a. de terugtrekking van de Spanjaarden, de vergadering van de Staten-Generaal, amnestiemaatregelen, herstel van privileges en bezittingen en de status van Oranje als stadhouder in de Nederlanden. De artikelen van de Pacificatie werden op 5 november door de Raad van State te Brussel bekrachtigd. Intussen was Don Juan in Luxemburg aangekomen (3 november) en had de Spaanse furie (4 november) te Antwerpen toegeslagen. Met de nieuwe landvoogd werden alras contacten gelegd door de Staten-Generaal. In deze periode verbleef Marnix te Brussel om er bij de vergadering van de Staten-Generaal de belangen van Oranje te verdedigen. BOR, I, p. 717-747 ; BLAES, I, p. 231-239 ; MOTLEY, *The Rise of the Dutch Republic*, III, p. 43-61 ; VAN SCHELVEN, *Marnix*, p. 108-112 ; BAELEDE-VAN PETEGHEM, *Pacificatie van Gent*, p. 18-36 ; JANSSENS, *Brabant strijdt voor de vrede*, p. 68-71 ; BAELEDE, M., *Oranje, Marnix en de Gentse Pacificatie (1576)*, in: *Opstand en Pacificatie in de Lange Landen. Bijdrage tot de studie van de Pacificatie van Gent*, Gent, 1976, p. 139-143. (Verslagboek van het tweedaags colloquium bij de vierhonderdste verjaring van de Pacificatie van Gent).

„Sinds het vertrek van Marnix heeft de Prins brieven ontvangen van Beersele, Liesfelt en Théron, waarin zij hem met aandrang vragen naar Brussel over te komen om orde op zaken te stellen. Hoewel hij zich volledig wil inzetten voor het vaderland en de Staten, meent hij dat het niet aangewezen is naar Brussel te reizen. Sommigen, die de Spanjaarden meer genegen zijn dan het vaderland, zouden van de gelegenheid gebruik maken om verdeeldheid onder de Staten te zaaien. Meer hierover zal Marnix vernemen uit de ingesloten brief die de Prins wou richten aan Liesfelt, maar die hij bij nader inzien toch maar liever bijvoegt voor Marnix opdat hij de zienswijze van de Prins bij Liesfelt zou toelichten. Graag zou hij hun beider advies desbetreffende vernemen. Intussen kan Marnix een grote dienst bewijzen door allen te vragen geen druk op de Prins uit te oefenen om naar Brussel te reizen. Hij moet ten allen prijze vermijden dat de andere Staten zich distantiëren van Brabant en in het bijzonder van de Brusselaars.

De brief die de Staten-Generaal aan Don Juan stuurden lijkt de Prins weinig overtuigend om daarvan het herstel en de veiligheid van het land te verwachten. Beter kan hij zich aansluiten bij een andere brief die Liesfelt stuurde

en waarvan Marnix ter plaatse zal kennis nemen. Welk verdrag er ook mag in de lucht hangen met Don Juan, de Staten moeten er over waken dat zij alle middelen gereed houden om aan een mogelijke verrassingsaanval van de koning het hoofd te kunnen bieden.

Door Willem Catz ter plaatse te sturen heeft de Prins de inname van Ter Goes verijdeld. Hij is nu naar Brussel gezonden om er verslag uit te brengen. De Staten moeten aan die van Ter Goes opdragen zich bij de Prins aan te sluiten. Het zou zeer nuttig zijn dat 's-Hertogenbosch onder het gezag van de Staten kwam, dat met Luik een defensief en offensief verdrag zou worden afgesloten en dat men ook Stockum zou in handen krijgen. Men zou enkele mensen ter plaatse moeten sturen die niet zo snel van hun doel afwijken als Leoninus. Om niet geïsoleerd te raken zou het goed zijn dat die van Brabant en in het bijzonder die van Brussel enkele burgers zouden afvaardigen naar de steden die hun het meest genegen zijn. Indien men er toch blijft op aandringen dat de Prins naar Brussel komt dan moet dat unaniem gebeuren door alle Staten en door de Staten-Generaal”.

m : KHAG, All-XIVc-Ma 2, [6 p.]; d : GROEN VAN PRINSTERER, V, p. 532-537.

Monsieur de S[ain]te Aldegonde. Depuis v[ost]re partement de ces quartiers, me son venues l[ett]res de Mons[ieu]r de Beersele, de Mons[ieu]r de Liesfelt, et aussy de Théron, par lesquelles ilz me mandent plusieurs particularitez de

1 *in margine*. Le XXIIIe jour de novembre 1576. 2 venus d

2 Beersele] Jan van Witthem, baron van Beersele, opperjachtmeester van Brabant, kolonel van een regiment in dienst van de Staten. In 1578 huwde hij Marguerite de Mérode. Zijn huwelijksfeest werd mede oorzaak van de nederlaag van het Staatse leger te Gembloers daar alle legeroversten het kamp verlaten hadden om aan het feest deel te nemen. In 1581 sloot hij zich bij Parma aan. Hij overleed in 1591. Cf. BLAES, I, p. 226, n. 2.

2 Liesfelt] Karel van Liesfelt was een van de geheime agenten van Oranje te Brussel. In 1567-1568 maakte hij als calvinistische advocaat bij de Raad van Brabant deel uit van de verdediging die Egmont voor zijn proces had laten aanstellen. Samen met Marnix maakte hij in 1578 deel uit van de Raad van State en onderhandelde vanuit die positie met Anjou. Cf. BLAES, I, p. 63, 243, n. 3; II, p. 164, 247; VAN ROOSBROECK, *Willem De Zwijger*, p. 296.

3 Théron] Jean Théron, eveneens een actief aanhanger van de Prins te Brussel. In juli 1577 werd door Don Juan gevraagd dat hij samen met Marnix uit Brussel zou verwijderd worden. Théron maakte deel uit van de missie die in 1579 naar de graaf van Egmont werd gestuurd toen bekend werd dat hij overwoog zich bij de Spanjaarden aan te sluiten. Théron en Hendrik de Bloyere werden te Ninove door Egmont gearresteerd. Dit feit wekte te Brussel hevige opschudding. Cf. BLAES, IV, p. 240, n. 2, p. 262, n. 2; GEURTS, *Nederlandse opstand*, p. 65; VAN ROOSBROECK, *Willem De Zwijger*, p. 292-295.

dela et l'estat auquel se retreuvent p[rése]ntement leurs affaires, la conduycte
 5 desquelz samble n'estre encoir telle que, pour l'appaisement de ces troubles
 et le repos du pays, il seroit bien nécessaire ; car, comme de leur costel ilz
 s'efforcent de tout leur pouvoir de trouver les remèdes convenables pour obvier
 au mal apparent et à tout ce qui leur pourroit survenir, tous trois viennent
 à se résoudre là dessus qu'il est entières[ent] requiz que je me treuve au
 10 plustost par de la, et mesmes à Bruxelles, estymans que ma présence serviroit
 pour tant plustost redresser le tout et remectre les affaires en bon train. Surquoy
 je ne puis laisser de vous tenir mémoratyff de ce que sur ce mesme propos
 j'en ay icy, lors de v[ost]re partem[ent], communiqué avecq vous, et lentier
 zèle et affection que j'ay pour, non seulle[ent] en cela, mais en chose plus
 15 grande, f[air]e service à la patrie et à Messieurs les Estatz, espérant qu'à v[ost]re
 arrivée illecq vous l'aurez fait entendre à ceulx que trouverez appartenir ; mais,
 voyant l'ambiguité et diversité où les affaires se passent, et comme quelques
 ungs, plus affectionnez au party Espagnol et à quelque changem[ent] d'affaires
 que au bien du pays et service des Estatz, taschent par plusieurs menées, comme
 20 par dessoubz terre, de désunir lesdits Estatz, trouveroyent facillem[ent] par
 ma présence au dit Bruxelles occasion d'y mordre et en faire leur prouffyt,
 tant pour le regard de la diversité de n[ost]re religion, que pour plusieurs aultres
 raisons que trouverez contenues en une l[ett]re icy joincte que j'avoys commencé
 d'escrire de ma main à Mons[ieu]r de Liesfelt ; mais ayant depuis changé
 25 d'avis, ay trouvé meilleur de la vous envoyer telle comme elle est, afin que
 vous luy remonstrez bien au long toutes mes raisons, lesquelles par luy
 entendues, me pourrez tous deux mander v[ost]re bon avis, pour alors plus
 avant me résoudre sur mondit voyage, par le bon conseil de vous deux et
 de mes aultres bons amis. Entretant ne pourra aussy que bien servir que vous

5 desquelz [pour en parler rondement je ne vous .] m || semble d 6 [bien] le
 repos m || [requiz] bien m || [a de] nécessaire m 12 mémoratyff [de ce propos]
 m 15 [comme] espérant m 16 ceux d 19 taschant d 20 Estatz
 [. trouvent facilement] m 22 religion [que pour ce que je y seroys venu sans
 estre appelée par lesdits Estatz chose qui tendroyt comme ilz diroyent contre leur
 confédération dont puis apres pourroyent ensuyvre les maulx que vous scaurez
 facilement considerer, et en seroit leur parti daultant renforcé à leur dommaige et
 peult estre entière ruyne dont seroys extremement marri d'avoir à cela donné aucune
 occasion. Jen escripts de mesme à p[rése]nt plus au long à Mons[ieu]r de Liesfelt,
 ne doubtant quil vous en fera part et y pensera si serieusement comme l'importance
 du fait le requiert. Reste que de tres reste] m 24 Liesfelt d 27 entendues
 [reste quil y pense si serieusement] m

23-24 Lettre ... à Monsieur de Liesfelt] Waarschijnlijk brief 664 bij GROEN VAN
 PRINSTERER, t. 5, le serie.

exhortiez tous ceulx qu'il conviendra de ne tant presser mondit voiage vers 30
 Bruxelles, pour les raisons susdits et aultres que par vous mesmes pourrez
 facillem[ent] comprendre, avecq assurance toutesfois que ce néantmoins je
 ne délaisseray de faire nuyct et jour tout ce que j'estymeray aucunem[ent]
 pouvoir servir au bien et prospérité du pays, sans espargner chose qui sera
 en ma puissance ; et, afin que le tout se puisse conduire avecq tant melleur 35
 ordre, ferez bien de les admonester sérieusem[ent] qu'en chose du monde ilz
 n'ayent à se déborder, afin que les aultres Estatz ne prennent par cela occasion
 de se disjoindre de ceulx de Brabant, et nommément de ceulx de Bruxelles,
 lesquelz par la désunion des Estatz viendroyent à encourir ung extrême péril
 et s'en pourroyent alors leurs ennemis ressentir des choses illecq passées, tant 40
 au regard des S[ieur]s prisonniers qu'aultrem[ent].

J'ay veu l'escript que, par forme d'advertissem[ent], les Estatz Généraulx ont
 envoyé par Mons[ieu]r de Rassinghien audit Don Johan, lequel escript je treuve,
 à la vérité, peu bastant et suffisant pour y asseoir aucun fondement du
 redressement des affaires, bien ou seureté du pays ; mais me conforme plustost 45

30 [si] ne m 31 Bruxelles [tant] m || susdits [que celles que jescrrips audit de
 Liesfelt] m 34 pays [et que ne mancqueroy en cela tout] m 37 déborder
 [soit allendroict des S[ieur]s prisonniers du magistrat, ny daultres quelz ilz soient,
 afin que les Estatz des aultres pays voyans aucune insolence n'en soyent desgoustez
 et peult estre nabandonnent lasssemblée se retirans chez eulx dont s'engendreroyt
 indubitable[ment] une entière division et eulx qui jusques icy nont encoir approuvé
 lemprisonnement des S[ieur]s ou qui y sont esté contraires prendroyent tout plustost
 occasion de sen venger comme le naturel des hommes est plustost enclin a vengeance
 qu'à pitié ou pardon. Quand au faict de Don Johan daustria il me samble que les
 Estatz ne se doibvent laisser aller en aucun traicte avecq luy ne soit que, devant tout
 oeuvre et de faict, les Espaignolz soyent par son commandement retirez hors du pays
 et qu'il ayt remis entre les mains desdits Estatz toute autortité à eulx deue, se conduy-
 sant au surplus selon les anciennes loix et privilèges du pays, ne voyant aultrem[ent]
 et devant la retraicte desdits Espaignolz quelle seurete les Estatz pourront attendre
 en tout son faict] m || les [mal affectonez] aultres Estatz m 38 desjoindre d
 45 [bien du] redressement m 45 [entièrement] plustost m

43 Rassinghien] Maximilien Vilain, heer van Resseghem of Rassenghien, Izegem, Sint-Jansteen, gouverneur van Rijssel, Douai en Orchies, baljuw van Aalst en Geraardsbergen werd door de Staten-Generaal naar Don Juan gezonden. Dit was echter niet de eerste missie van de Staten ; reeds hadden zij begin november Antoon van Witheim, heer van Yssche gestuurd, gevolgd door Frederick d'Yve, abt van Maroilles en Eustache de Croy. Vilain werd eind november door de Staten opnieuw met een missie naar Don Juan belast. In januari 1577 werd hij te Brussel gearresteerd op verdenking van Spaansgezindheid, maar door interventie van Havré en Aarschot opnieuw vrijgelaten. Cf. BLAES, I, p. 248, n. 2, 307 ; BAELDE-VAN PETEGHEM, *Pacifcatie van Gent*, p. 36.

à ung aultre escript que Mons[ieu]r de Liesfelt m'a aussy envoyé et dont il vous pourra illecq faire part, d'aultzant qu'il serviroit mieulx pour asseurer toutes choses. Il servira aussy grandem[ent] qu'admonestez ces S[ieu]rs et Estatz de non-obstant tout ce traicté qui peult estre à la main avecq Don Johan d'Austria, 50 ilz facent néantmoins toutes apprestes et provisions, tant d'argent, d'hommes, que d'aultres choses, pendant qu'ilz en ont encoir le loysir, pour estre tant mieulx sur leurs gardes, si le Roy leur vouloit courir sus ; tenant de ma part la guerre toute asseurée, en cas qu'il ne soit empesché ailleurs l'esté prochain. D'aultre part, comme j'estoys adverty des menées de l'ennemy pour de rechieff 55 s'emparer de la ville et pays Ter Goes, j'ay esté d'adviz d'y envoyer le Sieur Guillaume de Catz, lequel m'ayant à son retour faict entendre son besoingné illecq, ay trouvé bon le dépescher vers les Estatz à Bruxelles, pour leur f[air]e entendre le tout, afin d'y prendre telle résolution, comme, pour le bien et seureté du pays, ilz trouveront convenir. Je luy ay de mesme enchargé vous 60 communiquer le tout, afin que, l'ayant entendu, vous le remonstrez aussy aux Estatz, afin qu'ilz ordonnent à ceulx dudit Ter Gous qu'ilz ayent à se joindre avecq eulx soubz mon gouvernem[ent], comme lesdits de la Gous offrent de f[air]e, en ayantz commandement desdits Estatz. Je vous recommanderay aussy le faict de Bois-le-Duc, puisque vous scavez combien serviroit que laditte 65 ville fusse du tout en la puissance des Estatz, comme je fais aussy de la ville et pays de Liège, afin que les Estatz du Pays Bas entrent avecq eulx en une estroite alliance, tant deffensive que offensive, mesmem[ent] qung, se puisse asseurer de la place de Stockum, dont seroit bien d'y envoyer quelques gens, n'ayants point tant de respectz que le docteur Léoninus, lequel j'entens y estre 70 envoyé ; car l'on me mande qu'il a tenu propos au Duc d'Arschot, disant

48 choses [vous serez] m 48 de m : que d 52 [plustost prestz] mieulx m
 53 [si avant] en cas m 57 illecq [fins est] m || [Bruxelles] les Estatz m
 61 Estatz [combien il importe que ladite isle demeure à n[ost]re dévotion] m
 64 scavez [aussy] m 66 afin *om.* d 67 qung m : qu'on d 69 point] pas
add. d

55 Ter Goes] Goes, vandaag Zuid-Beveland in Zeeland.

56 Guillaume de Catz] Willem van Catz, een Zeeuws edelman en aanhanger van Oranje. Hij werd door de Prins naar Goes gezonden om deze stad ertoe over te halen zich bij de Prins aan te sluiten. Op 28 november bracht hij bij de Staten-Generaal verslag uit over zijn zending. Cf. *AA*, II, p. 81 ; GROEN VAN PRINSTERER, V, le serie, p. 536, n. 1.

64 Bois-le-Duc] 's-Hertogenbosch.

68 Stockum] Vandaag Stokkem in Belgisch Limburg ter hoogte van Sittard ; was van strategisch belang als oversteekplaats van de Maas.

69 Léoninus] Elbertus Leoninus, hoogleraar te Leuven en diplomaat, cf. *supra* 74 12 10.

29 november 1576

qu'il vouldroyt mieulx pour ledit Duc d'entremectre l'affaire encomencé, que
passer outre ; confirmant ceste opinion par le commun mot : „qui retourne
à my chemyn, n'est du tout fourvoyé,” dont l'on peult penser le reste. D'autre
part, comme je crains tousiours les aultres Estatz, par instigation des
malveullans, n'abandonnent ou se séparent de ceulx de Brab[ant], et mesmement 75
de ceulx de Bruxelles, il seroit bon que eulx envoyassent quelques ungs de
leurs bourgeois devers toutes ces villes, lesquelz ilz trouveront leur estre le
plus affectionnez, afin que, tout ce qui désirent estre faict, que les aultres le
demandent le mesme, craignent aultrement de quelque inconvéniement de leur
costel. Si vous voyez qu'ils persistent pour ma venue par delà, il seroit bon 80
que cela se fice générallem[ent], tant par tous les Estatz qu'aussy par ceulx
du Conseil d'Estat. Le 23 jour de novembre 1576.

73 fournoyé d 74 [me fiez] crains m || aultres *om.* d 75 abandonner d ||
séparer d 78 qui m : que d 79 craignant d 81 fisse d